

УДК 658.589:338.45

**ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ШВЕЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ
УКРАЇНИ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНИХ МЕРЕЖ****Паливода О. М., Прима Ю. І.**

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті проаналізовано проблеми функціонування швейної промисловості України, виділено позитивні та негативні чинники, що впливають на забезпечення її економічної стійкості. Обґрунтовано можливості та переваги економічного розвитку швейних підприємств на основі формування територіально-виробничих кластерів. Розкрито переваги кластерної форми організації бізнесу.

Ключові слова: швейна промисловість, територіально-виробничий кластер, мережева форма організації, економічна стійкість

Конкурентоспроможність підприємств швейної промисловості у сучасному ринковому середовищі визначається вмінням їх менеджерів формувати та підтримувати економічну стійкість. Особливої гостроти це завдання набуває в умовах кризових явищ, які супроводжують всі сфери суспільного життя, і формують несприятливе зовнішнє середовище для економічної діяльності промислових підприємств. Ефективний розвиток швейної галузі сприяє вирішенню соціальних питань, поліпшенню добробуту, становленню та розвитку малого бізнесу. Перспективи зростання швейної промисловості обумовлені великою ємністю внутрішнього ринку товарів; наявністю та можливістю нарощування експортного потенціалу; високим рівнем доданої вартості; високою швидкістю обороту капіталу; використанням сировини та напівфабрикатів вітчизняного виробництва; наявністю висококваліфікованих кадрів, значним потенціалом у створенні робочих місць, особливо для жінок (80,4% від загальної кількості) [8]. Проте, незважаючи на важливість цієї підгалузі для України протягом двох десятиліть у ній спостерігається стагнація виробництва, що супроводжується такими негативними тенденціями, як низькі темпи зростання, скорочення кількості зайнятих, низька заробітна плата, відсутність результативної інноваційної діяльності.

Проблемами розвитку швейної промисловості України, зокрема розробкою механізмів забезпечення конкурентоздатності, інноваційної та інвестиційної привабливості швейних підприємств займався цілий ряд вітчизняних науковців: Н. Б. Бідник, А. П. Гречан, О. І. Лабурцева, Г. Г. Савіна, Ю. В. Нефьодова, Ю. М. Бездітко, Г. О. Земська, В. О. Гринцевич, О. О. Заремба, Л. М. Очеретько,

М. С. Грінчук, Є. Б. Хаустова, Б. М. Курганська, В. В. Подольна, та інші. Однак, проблеми вітчизняних виробників одягу все ще залишаються невирішеними. Саме тому постає необхідність подальшого дослідження в цьому напрямі з метою напрацювання нових організаційних та управлінських підходів для забезпечення стійкого економічного розвитку зазначених підприємств.

Постановка завдання

Метою представленої статті є обґрунтування економічної доцільності формування нових організаційних структур мережевого типу у швейній промисловості, що покликані забезпечити підвищення конкурентоспроможності як на рівні підприємства, так і галузі в цілому.

Об'єкт та методи досліджень

Об'єктом дослідження являються підприємства швейної галузі України, які досліджуються на основі принципів діалектики з використанням таких загальнонаукових методів, як аналіз та синтез, індукція та дедукція з використанням статистичної та аналітичної інформації з державних та корпоративних джерел.

Результати досліджень та їх обговорення

За роки ринкових реформ в Україні частка галузі у структурі промисловості скоротилася з 11% до 0,7% у той час як в світовій промисловості прогресивно вважається така галузева структура, у якій частка швейних підприємств складає близько 9%. За період 2000-2012 рр. кількість зайнятих працівників на підприємствах легкої промисловості скоротилася в 1,5 рази [8]. Зазначені тенденції обумовлені великою часткою імпортованих товарів, що ввозяться за демпінговими цінами та контрабандно; високою собівартістю вітчизняних товарів швейної промисловості; низькою інноваційною активністю; відсутністю маркетингових досліджень та стратегічних програм на підприємствах; неможливістю отримання довгострокових кредитів для значної частини виробників товарів швейної промисловості; відсутністю виробництва спеціалізованого обладнання для виготовлення товарів легкої промисловості та запасних частин до нього; низькою заробітною платою працівників галузі, різким зменшення кількості молодих кадрів тощо [7].

За даними Кабінету міністрів України, у нашій країні готовий одяг і хутрові вироби сьогодні виготовляють 6 тис. підприємств. При цьому діяльність більшості з них на 80-90 % ґрунтується на давальницьких схемах. Упродовж 2013 р. основними партнерами в операціях з давальницькою сировиною були країни Європи – Німеччина,

Данія, Польща, Бельгія, Італія.

Варто зазначити, що виробництво одягу – це галузь, де малий і середній бізнес перебувають у більш вигідному становищі, ніж великий. Про це свідчить той факт, що лише в Києві закрилися дві найбільші швейні фабрики – «Україна» і «Ластівка», різко знизилися обсяги виробництва на підприємстві «Дана», «Каштан», «Юність». Підприємству «Дана» довелося перенести свої потужності з центру столиці на околиці, також зменшити виробничу площу з 10 тис. до 2 тис. м², а кількість робітників – із 205-300 до 150 осіб [6]. Узагальнено позитивні та негативні чинники впливу на економічну діяльність підприємств швейної промисловості України представлено на рис. 1.

Рис. 1. Позитивні та негативні чинники впливу на економічну стійкість підприємств швейної промисловості України

Аналіз проблем розвитку підприємств швейної промисловості показує, що багато які серед них можна розв'язати лише об'єднавши зусилля певних груп підприємств. Це, зокрема, стосується: залучення інвесторів для інноваційних робіт; організації маркетингу; збору, обробки та зберігання інформації; навчання спеціалістів;

вирішення проблем забезпечення сировиною тощо. Світовий досвід засвідчує, що об'єднання зусиль підприємств у зазначених напрямках можна здійснювати за географічним принципом у формі організації кластерів. Кластерна модель організації виробництва несе в собі ряд переваг як для підприємств легкої промисловості, так і для регіонів їх розміщення, зокрема, вона може впливати на конкурентноздатність у таких напрямках:

- 1) підвищення ефективності діяльності за рахунок:
  - спеціалізації та кооперації;
  - економії на масштабі виробництва (спільна закупівля сировини, проведення маркетингових досліджень тощо);
  - вдосконалення фінансових послуг, інститутів інфраструктури;
  - доступу до технологій, кваліфікованих працівників, інформації тощо;
  - використання співробітництва та спільного навчання.
- 2) створення можливостей для інноваційного зростання:
  - використання раннього прогнозування технологічних тенденцій;
  - створення каналів для ефективного поєднання потенційно нових ресурсів для інновацій;
  - застосування спільного фінансування і використання розробок наукових організацій, які не під силу окремим підприємствам;
  - збільшення можливостей для розподілу інноваційних і виробничих ризиків;
  - створення можливостей для залучення висококваліфікованих спеціалістів через організацію навчання;
  - полегшують доступ до галузевої інформації.
- 3) стимулювання появи нових інноваційних підприємств, що призводить до їх розширення шляхом:
  - використання венчурного капіталу;
  - підтримка появи нових учасників;
  - сприяння появі взаємодоповнюючих технологій та фінансів, що дозволяють брати участь у більших проектах;
  - виникнення неформальних зв'язків, що сприяють появі нових ідей та бізнесу;
  - існування більш досконалих інформаційних потоків усередині кластеру.

Підприємства кластеру набувають додаткові конкурентні переваги за рахунок здатності здійснювати внутрішню спеціалізацію і стандартизацію продукції, мінімізувати витрати не лише на трансакціях, але й на впровадженні інновацій. Значною перевагою таких кластерів є наявність у їх складі гнучких підприємницьких структур малого бізнесу, що дозволяють формувати інноваційні «точки зростання». Життєздатні територіально-виробничі кластери формуються на основі диверсифікації міжсекторіальних зв'язків. Багатоманітність різних джерел технологічних знань і зв'язків сприяє появі нових комбінацій факторів виробництва і стимулює розвиток різноманітних інновацій.

Компанії, що входять до кластеру, мають доступ до спеціальних знань галузі та «ноу-хау», які акумулюються та розповсюджуються через підприємницькі сфери та інноваційні компанії. Кластерний підхід швидше дає підприємствам інформацію про переваги в технологіях та зміни у споживацьких перевагах через формальні та неформальні дискусії з учасниками, постачальниками та споживачами.

Крім того, згідно досліджень вітчизняних вчених, кластер дає можливість більш тісної взаємодії між підприємствами, а «сама взаємодія фірми з контрагентами є основним чинником, що впливає в сучасних умовах на ефективність фірми, а не співвідношення затрат і результатів. Від приналежності до тієї чи іншої системи взаємодії підприємств безпосередньо залежить конкурентоспроможність фірми [6]. Зв'язки між підприємствами, що виникають, можуть носити не тільки технологічний, інформаційний, ресурсний характер, вони можуть поєднувати також підприємства на основі довгострокових угод та відносин власності. Все це разом дає можливість використання потенціалу синергічних зв'язків.

Аналіз економічної інформації [2, 3, 4, 7] засвідчив, що необхідність створення у швейній промисловості України таких інституційних структур, як кластери, зумовлена рядом обставин. По-перше, швейна промисловість має значні потенційні можливості для розвитку. Однак, незважаючи на певне зростання обсягів виробництва, що спостерігається в останній час, відбувається повільне затухання інноваційної діяльності. Більшість інновацій, що впроваджується, є вдосконалюючими або псевдоінноваціями, галузь немає потенціалу для втілення базових нововведень.

По-друге, проблемами інноваційної діяльності на рівні підприємств є відсутність чітко налагодженої системи управління нововведеннями та інноваційної інфраструктури. На багатьох підприємствах ліквідовані відділи маркетингу, які поряд з

іншим, повинні займатися дослідженнями ринку для впровадження інновацій. До того ж, як зазначалося вище, на підприємствах сьогодні також відсутні інноваційні підрозділи, завданням яких є постійна розробка та впровадження нововведень, визначення напрямів інноваційного розвитку. Очевидним є той факт, що мати такі відділи для багатьох підприємств неможливо через брак коштів та відсутність кваліфікованих спеціалістів з інноваційного менеджменту. Залучення провідних наукових спеціалістів, здійснення спільних маркетингових робіт, покращення фінансового стану завдяки інтеграції та використанню регіональних конкурентних переваг можливе через застосування кластерної моделі організації бізнесу.

По-третє, в Україні є регіони, де між підприємствами існують тісні технологічні зв'язки, що спираються на регіональну спеціалізацію, кваліфіковану робочу силу, існуючий споживацький попит на продукцію та відповідні наукові організації.

По-четверте, в галузі працюють переважно малі підприємства. У 2011 р. їх частка в загальній кількості підприємств становила 87 %. Для багатьох малих підприємств кластерна форма організації – це можливість вижити в умовах відкритих ринків. У зазначених об'єднаннях інтегруються зусилля науковців, фінансистів, підприємців, що дає можливість створювати нові технології та завойовувати нові ринки.

По-п'яте, всі українські підприємства швейної промисловості відчувають значні проблеми з фінансуванням діяльності. У кластерах полегшується доступ до капіталу, оскільки географічна концентрація підприємств створює велику привабливу силу для прямих і портфельних інвестицій, для спонсорських вкладень і залучення венчурного капіталу. В розвинених країнах, репутація, що формується в процесі успішного співробітництва в межах кластеру, перетворилася для фірми в цінний актив, який враховується на фінансових ринках.

По-шосте, в зв'язку зі вступом України в СОТ та європейською інтеграцією підприємства швейної промисловості зазнають істотного посилення конкуренції з боку іноземних товаровиробників, що потребує поглиблення інтеграційних зв'язків. Застосування кластерного підходу є позитивним ще й тому, що будучи загальноприйнятим у найбільш розвинених промислових країнах, він сприяє досягненню більшого взаєморозуміння з лідерами світового бізнесу.

Перший крок до впровадження кластерів в Україні зроблено в Хмельницькій області, де створено швейний кластер ще в 1998 р. Він налічує близько 200 учасників. Учасники кластеру отримують синергетичний ефект від таких проектів, як спільне

придбання матеріалів та фурнітури; укладення загальних комерційних угод; організація навчальних семінарів на актуальні теми; організація консалтингової допомоги; спільна участь у різних виставках, фестивалях і показах мод; організація постійного обміну досвідом; створення загальної торговельної марки і знаку якості; створення Регіонального Центру Моди; розвиток системи комунікацій як між учасниками кластеру, так і для інформування внутрішнього та світового ринку про продукцію кластеру [7].

Перспективи створення швейних кластерів існують і в інших регіонах України, зокрема, у місті Києві, де зосереджено близько 100 діючих підприємств швейної промисловості, які забезпечені достатньою кількістю робочої сили необхідної кваліфікації. Крім того, у м. Київ все ще зберігається достатньо високий науково-технічний потенціал галузевої та вузівської науки, а також існує значний внутрішній ринок споживання продукції швейної промисловості. Столичні швейні підприємства мають доступ до достатньо розвиненої ринкової, фінансової, юридичної тощо інфраструктури.

Висновки

Формування коопераційних взаємовідносин на довгостроковій основі між технологічно взаємопов'язаними і територіально близько розташованими підприємствами сприяє формуванню конкурентних переваг як окремих учасників, так і регіональних структур в цілому. У сучасному підприємницькому середовищі зусилля менеджменту необхідно спрямовувати на формування кластерних мереж, оскільки вони являються безальтернативними способами посилення економічної стійкості підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев М. Мировая конкуренция и кластеризация экономики / М. Афанасьев, Л. Мясников // Вопросы экономики . – 2005. – № 4. – С. 75-86.
2. Бойко Л. І. Механізм забезпечення інноваційного розвитку підприємств та галузевих комплексів (кластерів) / Л. І. Бойко, М. З. Литвин, Л. А. Чурсіна // Легка промисловість. – 2006. – № 2. – С. 48-50.
3. Концепція Загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article>.
4. Підвищення конкурентоздатності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів). (Підсумки соціально-економічних досліджень) / Під заг. ред. С. І. Соколенка. – К., 2005. – 222 с.

5. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Відпов. ред. канд. екон. наук Ю. В. Кіндзерський. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.
6. Секонд-хенд – в жертву легпрому. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrlegprom.org.ua/>.
7. Соколенко С. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем-кластерів / Доповідь на Загальноукраїнській конференції «Кластеризація – шлях до підвищення конкурентоспроможності регіонів», 23-25 травня 2006, Севастополь. – 37 с.
8. Статистичний щорічник України за 2012 рік: [Стат. зб. за ред. О. Г. Осауленка]. / К.: Держкомстат України, 2013. – 551с.
9. Худицький В. Вітчизняним виробникам доводиться боротися за місце під українським сонцем. Від наступу масового імпорту рятують давальницькі схеми / В. Худицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2675/67924/>

Паливода Е. М., Прима Ю. И.

Формирование экономической устойчивости швейных предприятий Украины на основе кластерных сетей

В статье проанализированы проблемы функционирования швейной промышленности Украины, выделены позитивные и негативные факторы, влияющие на обеспечение ее экономической устойчивости. Обоснованы возможности и преимущества экономического развития швейных предприятий на основе формирования территориально-производственных кластеров. Раскрыты преимущества кластерной формы организации бизнеса.

Ключевые слова: швейная промышленность, территориально-производственный кластер, сетевая форма организации, экономическая устойчивость

Palyvoda O. M., Pryma Yu. I.

Economic stability of clothing companies based in Ukraine cluster network

The article analyzes the problems of functioning garment industry of Ukraine, highlighted the positive and negative factors affecting the maintenance of its economic viability. Grounded opportunities and benefits of economic development of garment enterprises based on the formation of territorial-industrial clusters. The advantages of cluster form of business organization.

Keywords: clothing industry, territorial and industrial clusters, the network form of organization, economic stability